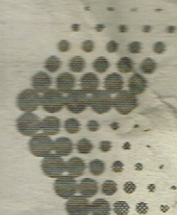

Култура

РАЗГОВОР СО ЈАНЕ ЧАЛОВСКИ, УМЕТНИК

МОЖЕ ЛИ УМЕТНОСТА ДА МУ КОНКУРИРА НА ЖИВОТОТ

СУНЧИЦА УНЕВСКА

Изложбата на Јане Чаловски која неодамна се одржа во просторите на „Прохелвечија“, наметнува едно поинакво размислување спрема уметноста, што впрочем и е нејзина идеја, како и на целата изложба насловена „За актуелното...“ одржана во италијанското гратче Болцано, каде што ова дело и настана. Интересно е дека делата настанати на оваа изложба, всушност не можат да го продолжат животот на тој начин бидејќи изложбата го опфаќаше самиот процес на продуцирање на делото, но нивниот индивидуален и поинаков начин на презентација воопшто не ја намалува провокативноста на делата. Станува збор за една интересна изложба во процес, која и покрај официјалното завршување се уште трае, бидејќи, како што ни рече Јане Чаловски, некои дела се уште не ни почнале. Веќе самиот наслов на изложбата на Јане, „Tommy Rot - (без)смисленото во вистината“, зборува за нејзината поинаква концепција, која отвора многу прашања во текот на создавањето целосна слика за нејзината идеја, порака и значења. Токму затоа, осврнувајќи се на неговото дело, со авторот се обидовме да проговориме и да погледнеме на уметноста од еден поинаков агол. На едно генерално ниво, следејќи ги нејзините светски текови и искуството од нивната оправданост.

Како беше замислена изложбата „За актуелното...“ и зошто токму градот Болцано?

Маја Дамјановиќ, која е куратор на проектот, работи пред сè на авангардни и алтернативни проекти, избегнувајќи ги оние големи изложби, музејски блокбастери. Затоа и го избра Болцано, односно

Институциите во нашата земја паѓаат од фаворизирање па затоа постојано се вртат неколку исти имиња

таа бара помали институции кои на некој начин и самите веќе имаат критична вредност, кои се некако програмирани да го истражуваат новото. Концепцијата, која не беше толку строго определена, излезе да биде не перформансот како база, туку актуелноста на делото да го најде својот перформативен карактер во секојдневното. Ништо не се случи во музејот, но ништо и не беше публичен арт, сите проекти

проект почна да се случува уште пред изложбата, тој беше врзан со секојдневието на настаните воопшто, и сакав да се случува како една од повеќето приказни во тоа место и во тоа време. Материјалите создавани во текот на целиот проект, фотографии, видео, текстови, беа веднаш произведувани и користени во сооднос со медиумите за кои беа наменети. Имавме соработка со еден неделен и со еден дневен весник,

беа испреплетени во динамиката на градот, на секојдневието, на социјалното, на општественото, на историското...

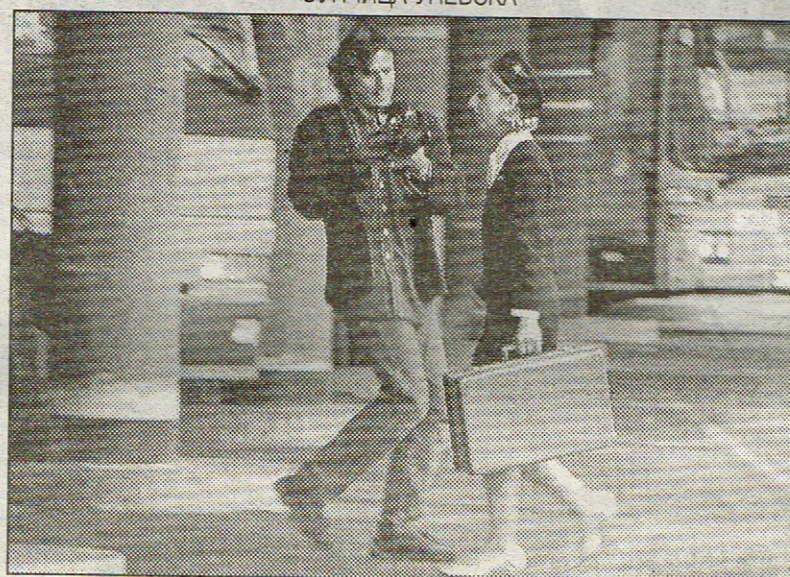
За каква група уметници стануваше збор и со оглед на специфичноста на изложбата, на кој начин овие проекти беа презентирани?

Тоа беше силна група на автори, многу од нив беа на годишната „Документа“, и на „Манифеста“, а некои доагаа од претходни поголеми биеналиња или од места каде што се правел пресек на она што се случува денеска. Се работи за петнаесетина уметници од Европа, од Америка и од Јужна Африка. Секој проект беше презентирање индивидуално, што создаваше еден посебен однос и со изложбата и со самата јавна презентација. Беше интересно бидејќи не знаеш колку една идеја ќе се загуби во секојдневието, колку може уметноста да биде во конкуренција со животот. Тоа влезе и во концепцијата на изложбата, колку може една институција, еден куратор и еден уметник да направи нешто ново во контекст на секојдневието.

Како беше претставено твоето дело?

Мојот проект почна да се случува уште пред изложбата, тој беше врзан со секојдневието на настаните воопшто, и сакав да се случува како една од повеќето приказни во тоа место и во тоа време. Материјалите создавани во текот на целиот проект, фотографии, видео, текстови, беа веднаш произведувани и користени во сооднос со медиумите за кои беа наменети. Имавме соработка со еден неделен и со еден дневен весник,

како и со РАИ телевизијата и радиото. Сите медиуми го водеха својот процес, тој зависеше од карактеристиките на медиумот и со тоа се создаде и улогата на медиумот во продукцијата на делото.

Кажи ни нешто повеќе за твојата идеја, за изборот на локациите кои се карактеристични по многу нешта.

До идејата на овој проект требаше да се стигне, од неа не се почнува. Ми беше интересна психологијата на луѓето во овој град, тие се многу активни физички, а многу затворени психолошки. Се чувствува некој вакуум во тој град. Се работи за место кое е поделено културно на германски и на италијански дел, тоа е една конструирана, доста исполитизирана средина. Сакав

Проектот „Tommy Rot - (без)смисленото во вистината“ беше претставен на изложбата во Болцано

со конструкцијата на делото да се види психолошката напнатост во овој град. Историски влезе во игра и сето она што се случувало тука во 60-тите години кога многу објекти биле провокација за дејствување на германските националисти, тероризам насочен кон објекти, не кон луѓе, кон објекти кои имаат историско значење. Тие простори се уште се активни, некои од нив се пренаменети или функционираат според нивната намена или не функционираат, а се уште се централни јавни простори, иако целосно игнорирани.

Од каде произлезе насловот на твоето дело?

Тоа име го сретнав во „Утопија“, од Томас Мор, Томи Рот е конструирано од имиња на два града, во овој филм тие се споју-

ваат да создадат ново место, нов град. Тоа значи нешто што е бесмислено, а во исто време звучи како реално, германско име, кое предизвикува одредена еуфорија, име кое си го видел, си чул за него. Останатиот дел од насловот е на теза од Сартр, за бесмисленото, за насилното во вистината. За мене се наметна како обврска да го дооформам насловот со оваа теза, бидејќи провокативното во вистината на овој проект ќе биде тоа што сето ова се има случено, можеби во поинакво сценарио, со поинаква важност на деталите, но се има случено и пак се случува, иако е конструкција сепак е реалност. Имавме реакција и од народот и од градските структури, каде провокацијата од малите драми на перформансите беше веднаш забележана и прекината. На некој начин се актуелизираше една недовршена општествена, но и политичка проблематика. Уметноста низ задна врата го актуелизираше минатото.

Може ли да се каже дека карактеристика на твојот пристап во делата е ангажираноста и колку сметаш дека таа е важна компонента во делото?

Не знам дали се согласувам со тоа. Терминот „ангажираност“, кај мене предизвикува чувство на двосмислена одговорност. Немам намера, ниту сакам мојата уметност да ја наметнам како ангажирана или пак да настојувам во дидактичка смисла да го пренесам моето размислување. Мислам дека карактеристика на мојот пристап е тоа што нема една единствена карактеристика.

Си учествувал ли честопати на

тематски конципиран изложби?

Тематските изложби ми пречат и ги одбегнувам. Учествувам само онаму каде што знам дека постои зрела мисла и одговорност. Сите оние изложби кои настојуваат уметникот да ја одигра својата културолошка улога на „илустратор“, каде што продукцијата е маргинализирана и чувството на критична маса не постои, според мене немаат смисла. За оние изложби во Скопје на кои имам учествено, а кои сакам да ги споменам беа во продукцијата на МСУ - „Лафму-абет“ и „Досие 3“. И двете изложби покажаа една реална слика за тоа колку може во овој момент да се создаде атмосфера и да се издржат оригинални продукции, со какви продукциски и кураторски проблеми може да се соочи уметникот.

Со оглед на тоа што имаш често изложување и работено надвор, а севе сега моментно си и на студиски престој во Холандија, во Мастрихт, би те запрашала за рејтингот на македонските уметници надвор од нашата земја и за тоа како гледаш на поставеноста на нештата овде, која секако многу зависи и од самите уметници?

Мислам дека имаме одлични автори, многу од нив се појавуваат и се имаат наметнати на куратори и на институции надвор. Но сепак, имам чувство дека малку се излегува и дека поголемиот број уметници не се доволно амбициозни на тој план. Нашите институции малку паѓаат од фаворизирање па затоа постојано се вртат неколку исти имиња. Според мене, институциите не ги користат доволно своите позиции, тие треба постојано да канат истакнати критичари, куратори, уметници, да се создава те-

Имаше реакција од народот и од градските структури. Уметноста успеа низ задна врата да го актуелизира минатото

рен за соработка, да се биде отворен. Можеби грешам, но и уметниците треба почесто да излегуваат со свои ставови, барања, па дури и самите да се организираат да направат нешто. Штета е што нема доволно издржана критика, галерии кои би ги презентирале уметниците надвор, што би овозможило да се развие колективната свест за важноста на постоенето на здрава ликовна сцена.